

İLKOKULDA ÖĞRENCİLERİN BİRBİRLERİNİ ŞİKÂyet Etmeleri ve Bu Konuda Öğretmene Düşen Görevler

Doç. Dr. Ayla OKTAY*

«Öğretmenim, Ayşe kalemimi aldı.» «Öğretmenim, Ali bana vurdu.» veya «Ayşe konuştu.» ve buna benzer şikâyetler, özellikle ilkökul öğretmenlerinin birgün boyu öğrencilerinden sıkça işittikleri şikâyetler arasındadır.

Zaman zaman öğretmenler, bunun bir disiplin sorunu olarak mı, yoksa öğrencilerinin kişisel durumu yönünden mi ele alınması gerektiği konusunda kararsızlığa düşerler.

Bazen şikâyet eden öğrenciye, şikâyet ettiği için kızarlar, bazen de şikâyet edilenleri cezalandırma yoluna giderler. Bazı öğretmenler sorunu daha soğukkanlılıkla karşılayıp, ya hiç tepki göstermezler, yahut da arkadaşı şikâyet etmenin yerinde bir davranış olmadığı konusunda öğrenciyi uyarırlar.

Bütün bunlar, arkadaşlarını şikâyet etmeyi alışkanlık haline getirmiş olan öğrencilerine karşı öğretmenlerin takınabildikleri tavırlardan bazıları olarak akla gelmektedir.

Burada, kanımızca, sorunun ele alınması gerekli olan en önemli yanı; öğrencinin belirli bir arkadaşını veya arkadaşlarını «neden» şikâyet ettiği konusudur. Ancak «neden» ortaya çıkarılırsa, soruna çözüm getirilebilir ve nedene göre de, getirilecek çözümün farklı olacağı bir gerçektir.

Öğretmenin, bu şikâyet vaziyet alışının arkasında yatan gerçek nedeni bilebilmesi, ancak öğrencisini yakından tanıması ile mümkündür.

«Şikâyet etme» ile ilgili çeşitli nedenler sayılabilir. Bunlar arasında en çok rastladıklarımızı şu şekilde sıralıyabiliriz :

a) Öğrenci, kendi psikolojik sorunları nedeni ile değer verdiği bir kişinin —öğretmenin— ilgisini çekmek isteyebilir. Bu tür durumlarda, öğrenci için önemli olan şikâyet konusu veya şikâyet edilen kişinin kendisi değil, fakat, olumsuz bir şekilde de olsa, bu yolla öğretmenin ilgisini çekmektir.

Genellikle, aile içinde anne-babanın farklı eğitimsel tutum ve

(*) İ. Ü. Edebiyat Fak. Pedagoji Kürsüsü Öğretim Görevlisi.

davranışlarının sergilendiği, kardeşler arasında anne-baba açısından ayırım yapılan evlerden gelen çocuklarla, yeterince sevilmediği duygusu içinde olan çocukların; kendi varlıklarından etraftakilerleri haberdar edebilmek için, bu tür bir çıkış yolu kullandıkları görülebilir. Bazen de tam aksine, evde aşırı derecede ilgi gören çocukların, aile içinde gördüğü ilgiyi öğretmenden de sağlamak için arkadaşlarını kötüleme yolunu seçtikleri gözlenebilir.

Öğretmenin, böyle durumlarda ,ilk yapması gereken şey, öğrenci ile gerçekten ilgilendiğini belli etmektir. Ancak, öğretmen, sevilmek, ilgi çekmek için arkadaşlarını kötülemenin, olumlu bir yol olmadığını, çeşitli zamanlarda, çeşitli durumlarda verecekleri somut örneklerle ortaya koymalıdır. Bu, yerine göre, bu amaç için düşünülmüş bir hikâye olabilir veya öğretmenin bu konu ile ilgili, kendi yaşantısından veya öğretmenliği sırasında karşılaştığı bir durumun, dramatik bir biçimde çocuklara anlatılması olabilir. Hatta öğretmen, çocuğa böyle bir davranışın, olumsuz yönünü vurgulayan bir deneyim ortamı bile hazırlayabilir. Bu tür çocuğa, olayı bizzat yaşatarak öğretme, belki çocuğa etkisi açısından en etkili yöntem olarak görünebilir. Fakat burada, öğrencinin psikolojik olarak kırılığa uğrayabileceği konusu da daima göz önünde bulundurulmalıdır.

Çözüme ulaşmada yardımcı olacak önemli bir nokta da, öğrencideki bu sevilmemeye, başkaları tarafından değer verilmeme duygusunun giderilmesine çalışmaktır. Bunu sağlayabilecek yollar her öğretmene göre farklı olabilir. Ancak, çocuğa sınıf içinde çeşitli sorumluluklar verme, onu kendisine yakın bir sırada bulundurma, zaman zaman, arkadaşlarından ayrıca çocukla konuşup, sohbet etme gibi ilişkiler çocukla öğretmen arasında sevgi-güven bağının kurulmasına yardımcı olabilir. Kendisinin de sevildiğini, ona güvenildiğini hisseden çocuk, başarılı olma isteği yönünden de uyarılmış olur. Böylece, sevgi ve karşılıklı güven duygusuna başarının verdiği haz da eklendiğinde, çocuğun arkadaşını şikâyet etmek için pek az nedeni olacaktır.

Bu arada, anne ile yapılan sıkı işbirliği, onu okuldaki uygulamadan haberdar kılma ve aynı tutumun evde sürdürülmesini sağlama, problemin çözümüne büyük ölçüde yardımcı olur.

b) Çocuktaki başarma duygusunun aşırı derecede fazlalığı da, çocuğun bazen arkadaşlarını şikâyet etme nedini olabilir. Burada da çocuk, en iyi, en kusursuz olduğunu kanıtlamak için arkadaşlarının kusurlarından öğretmeni haberdar etme yöntemini seçebilir.

Bazen de çocuk, aile içinde başarısı konusunda o kadar baskı altında bırakılır ki, ne olursa başarması, birinci olması gerektiğine inanır ve çalışarak başarılı olmanın yanında başka yolları da dener.

Bu tür çocuklar, genellikle yine sınıfta arkadaşları tarafından çeşitli kişilik özelliklerinden dolayı, tepki gören çocuklardır. Çocuk, bu arkadaşlarını öğretmenine şikâyet ederek, adeta onların kendisini kabul etmemelerine karşı bir savunma tepkisi içine girer.

Bu durumda öğretmenin «şikâyet etme»nin sevilen ve hoş ağı den bir davranış olmadığını gerek sözleri ve gerekse davranışları ile belirtmesi son derece önemlidir. Ama bunu çocuğı azarlayarak, onu cezalandırarak değil, çeşitli somut örneklerle; zaman zaman çocuklarla yapacağı sohbet toplantılarında, arkadaş sevgisi, işbirliğinin önemine değinerek; bu türden yaşanmış örnekler vererek dile getirmesi; ayrıca sınıf içinde bu toplumsal havayı oluşturacak deneyim kazandırması, kanımızca en yararlı yoldur.

c) Çocuk sınıfta birinci kalabilmek için başkalarını şikâyet yöntemini deneyebileceğı gibi, bazen de başarısız olduğı için öğretmenini bu yolla; sanki ona yardımcı oluyormuş görünümünü vererek, öğretmenin ilgisini çekmek isteyebilir.

Bu tür çocuklar genellikle derslerdeki başarısızlıklarını bu yolla kapatarak öğretmenin sevgisini kazanmak isteyebilirler. Burada yine öğretmenin, her öğrencinin sınıfta bir yeri ve değeri olduğunu vurgulaması ve insanların yaptıkları işlerle değer kazanmalarının daha olumlu bir yol olduğunu açıkça belirtmesi yerinde olur.

Bu tür öğrencilere, gerçekten başarısızlıkları nedeni ile uğradıkları kırıklığı giderebilecek; örneğın, sınıfın temizliğı, havalandırılması, sınıf defterinin getirilmesi veya sıraların düzenlenmesi gibi bir takım sorumluluklar verilerek dersin dışında bir başka alanda başarılı olabileceklerini bizzat yaşayarak öğrenmeleri olanağı verilmelidir.

d) Çocuk zaman zaman arkadaşlarını öğretmenine şikâyet ederek farkında olmadan aile içinde sık sık gördüğü bir davranış modelini tekrarlıyor olabilir. Özellikle, babanın egemen olduğı aile türlerinde, annelerin sıklık, yaramazlık yapan veya hoş ağıtmeyen bir davranışta bulunan çocuğına; «Akşam seni babana söyleyeyim de gör.» dediğini işitiriz. Burada anne, çocuğın hoşlanmadığı davranışına kendisi engel olamadığı için, çocuğı ailede saygınlığı daha fazla olan babaya şikâyet etmekle korkutmaktadır.

Aynı davranışa yaşamı boyunca tanık olan çocuk, sınıftaki arkadaşlarının hoşlanmadığı bir davranışına engel olabilmek için, öğretmenin otoritesinden yararlanma yolunu seçebilir.

Buraya kadar saydığımız nedenler, çok kere çocuğın, kişiliğinden, yaşam modelinden ve insan ilişkilerini algılayış biçiminden kaynaklanmaktadır.

Bunların dışında, bazen de öğretmenlerin hatalı davranışlarının

çocuğu arkadaşlarını şikâyet eder biri durumunda bıraktığı görülür. Öğretmenlerden çoğunun, zaman zaman herhangi bir nedenle, sınıfta bulunmadıkları sırada sınıf içinden bir öğrenciye arkadaşlarını denetleme görevini verdiklerine tanık oluruz. Böyle bir durumunun, öğrencinin arkadaşları ile olan ilişkisini çok kere olumsuz şekilde etkiler. Öğrenci adeta, öğretmeni ve arkadaşları arasında bir tercih yapma durumunda bırakılmıştır. Ya öğretmenin yokluğunda gü-rültü edenleri yazarak öğretmenin beğenisini kazanacak, ya da arkadaşları ile iyi ilişkisini sürdürebilmek için onları şikâyet etmeyerek, öğretmeninden görevini iyi yapmadığı için azar işitecektir.

Çocuğun hangi yolu seçeceği daha çok kişilik özelliklerine bağlı bir olaydır. Eğer çocuk, herşeye rağmen öğretmenin ilgisini çekmeyi istiyorsa, bu fırsat kendiliğinden yaratılmış olmaktadır.

Ayrıca, çocuğun öğretmenden azar işitmesi pahasına da olsa, arkadaşlarından yana olabilmesi, olgun bir kişilik yapısına sahip olmasını gerektirir. Bu tür bir olgunluğa henüz ilkökul çağında bulunan küçük çocuklardan beklemek, kanımızca onları, daha hazır olmadıkları bir durum için zorlamak olur.

Kısaca özetliyecek olursak, sınıfta bir öğrencinin, belirli bir arkadaşını veya çeşitli arkadaşlarını öğretmenine şikâyet etmesi konusunda önce bu davranışa nelerin neden olabileceğini ortaya çıkarmak gerekir.

Bulunacak çözüm yolu nedene bağlı olarak değişebilir. Ayrıca, öğretmenin daha sınıfa girdiği ilk günden itibaren bu tür davranışları hoş karşılamadığı ve insanlar arasında iyi ilişkilerin kurulmasını en olumlu davranış modeli olarak tanımladığını açık seçik belirtmesi gereklidir.

Bunun yanı sıra, kendisinin de, öğrenciyi arkadaşlarını şikâyet etme ortamına fırsat vermemeye özen göstermesi ve aile ile, özellikle anne ile yakın ilişki kurması çok önemlidir.

Böylece sınıfta gerçekleştirilen işbirliği sevgi ve dayanışma yönteminin evde de uygulanmasına yardımcı olabilir.

Okulda ve evde pekiştirilen bir davranışın kalıcı bir model şekline dönüşmesi olasılığı her zaman, daha fazladır.